

Stärkt tillsyn inom äldreomsorgen för ökad trygghet för äldre

Delredovisning I, S2026/00115 (delvis)

Sammanfattning

INSPEKTIONEN FÖR VÅRD OCH OMSORG (IVO) har i uppdrag från regeringen att under 2026–2027 stärka tillsynen inom äldreomsorgen för ökad trygghet för äldre. I uppdraget ska IVO granska hur socialnämnderna fullgör sitt ansvar för att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden inom socialtjänsten när det gäller brott mot äldre inom äldreomsorgen. IVO ska även granska följsamheten till de så kallade lex Sarah-bestämmelserna vid brott eller misstanke om brott mot äldre inom äldreomsorgen. Granskningen ska omfatta socialtjänstens eller berörda verksamheters åtgärder vid händelse av brott eller misstanke om brott mot äldre inom äldreomsorgen samt hur dessa åtgärder följs upp och om åtgärderna avhjälpel bristerna. I denna delredovisning redogör IVO för hur myndigheten planerar att genomföra uppdraget.

IVO planerar att genomföra tillsyn i flera steg inom uppdraget. I ett första steg genomför myndigheten tillsyn av landets samtliga kommuner genom att begära in upplysningar från kommunerna. Upplysningarna utgör en del av underlaget för beslut i tillsynen. Upplysningarna utgör även en del av underlaget i myndighetens riskanalys som ligger till grund för prioritering av riskområden och ett riskbaserat urval av tillsynsobjekt i den fortsatta tillsynen inom uppdraget.

I nästa steg planerar IVO att genomföra fördjupad tillsyn av ett urval av kommuner där myndigheten bedömer att det finns en förhöjd risk för brister i det systematiska kvalitetsarbetet och följsamheten till de så kallade lex Sarah-bestämmelserna. Den fördjupade tillsynen genomförs genom inspektioner som innefattar intervjuer med företrädare för ansvarig ledning och nämnd i respektive kommun.

IVO kan komma att genomföra ytterligare tillsynsinsatser inom uppdraget med utgångspunkt i vad som framkommer i myndighetens löpande riskanalyser. Ytterligare tillsynsinsatser kan till exempel komma att innefatta även privata utförare inom äldreomsorgen.

I genomförandet av uppdraget planerar IVO att inhämta synpunkter och erfarenheter från Brottsförebyggande rådet (Brå), Socialstyrelsen, Polismyndigheten och Arbetsmiljöverket. Flera av myndigheterna har närliggande regeringsuppdrag som pågår. IVO planerar även att inhämta synpunkter och erfarenheter från berörda brukarorganisationer. IVO planerar att återföra det samlade resultatet från tillsynen till Socialstyrelsen, kommuner, berörda verksamheter och brukarorganisationer. Genom att identifiera och synliggöra riskområden och utvecklingsbehov kan tillsynen bidra till lärande och utveckling och därigenom bidra till ökad trygghet för äldre inom äldreomsorgen.

Innehåll

Sammanfattning.....	2
Innehåll	3
1. Inledning	4
2. Rättsliga förutsättningar för tillsynen	5
2.1 Kommunerna har det yttersta ansvaret för äldreomsorgen.....	5
2.2 Äldreomsorgen ska vara av god kvalitet	6
3. Plan för att genomföra uppdraget	7
3.1 Tillsynen genomförs med utgångspunkt i riskanalyser.....	7
3.2 Inledande tillsyn av landets samtliga kommuner.....	8
3.3 Fördjupad tillsyn där riskerna är störst	8
3.4 Uppdraget genomförs i samverkan med andra	8
3.5 Kunskap från tillsynen återförs till berörda aktörer.....	9
Referenser.....	10

1. Inledning

INSPEKTIONEN FÖR VÅRD OCH OMSORG (IVO) lämnar här en delredovisning av regeringsuppdraget att stärka tillsynen inom äldreomsorgen för ökad trygghet för äldre.¹ I uppdraget ska IVO granska hur socialnämnderna fullgör sitt ansvar för att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden inom socialtjänsten när det gäller brott mot äldre inom äldreomsorgen. IVO ska även granska följsamheten till de så kallade lex Sarah-bestämmelserna vid brott eller misstanke om brott mot äldre inom äldreomsorgen. Granskningen ska omfatta socialtjänstens eller berörda verksamheters åtgärder vid händelse av brott eller misstanke om brott mot äldre inom äldreomsorgen samt hur dessa åtgärder följs upp och om åtgärderna avhjälpel bristerna. I denna delredovisning redogör IVO för hur myndigheten planerar att genomföra uppdraget under 2026–2027. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 februari 2028.

I oktober 2024 hade 153 400 personer som fyllt 65 år hemtjänst, 84 300 personer bodde i särskilt boende för äldre (säbo), 11 300 personer hade plats i dagverksamhet och 7 300 personer hade plats i korttidsboende. Nöjdheten med äldreomsorgen har varit relativt stabil under de senaste åren. År 2024 var 85 procent av de äldre nöjda med hemtjänsten och 79 procent var nöjda med sitt särskilda boende.²

Inom äldreomsorgen arbetar 207 700 undersköterskor och vårdbiträden. Undersköterskor utgör 63 procent och vårdbiträden 37 procent av omsorgspersonalen, men fördelningen varierar över landet. Endast 5 procent av all personal i äldreomsorgen har en yrkeslegitimation. Det finns utmaningar inom personalkontinuiteten i hemtjänsten. En hemtjänsttagare som fick minst två besök per dag mötte i genomsnitt 16 olika anställda under en 14-dagarsperiod år 2024. Utvecklingen har stabiliserats under de senaste åren men det finns fortfarande betydande skillnader mellan kommunerna.³

TILLSTÅNDS- ELLER ANMÄLNINGSPLIKTIGA VERKSAMHETER INOM ÄLDREOMSORGEN

Det finns drygt 4 500 verksamheter med inriktningen äldreomsorg eller hemtjänst i IVO:s omsorgsregister. Nära en fjärdedel bedrivs av privata utförare, resterande del bedrivs av kommuner eller regioner. Mer än hälften är särskilda boendeformer för äldre och nästan 40 procent erbjuder hemtjänst. En mindre andel är hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet respektive hem för viss annan heldygnsvård.

1. Regeringen (Socialdepartementet). Uppdrag till Inspektionen för vård och omsorg att stärka tillsynen inom äldreomsorgen för ökad trygghet för äldre (S2026/00115). Stockholm: Regeringskansliet 2026-01-20.
2. Socialstyrelsen (2025). Vård och omsorg för äldre – Lägesrapport 2025. Socialstyrelsen 2025-3-9487.
3. Socialstyrelsen (2026). Personalen i äldreomsorgen 2026 – Lägesbild med statistik. Socialstyrelsen 2026-3-10119.

2. Rättsliga förutsättningar för tillsynen

IVO ANSVARAR FÖR TILLSYN OCH TILLSTÅNDSPRÖVNING inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Myndigheten ansvarar även för prövning av klagomål enligt patientsäkerhetslagen. Syftet med tillsynen är att granska att vården och omsorgen är säker, har god kvalitet och bedrivs i enlighet med lagar och andra föreskrifter. Ett patient- och brukarperspektiv ska genomsyra tillsynen. Tillsynen ska planeras och genomföras med utgångspunkt i egna riskanalyser om inte annat följer av lag, förordning eller särskilt beslut från regeringen. Tillsynen ska även innefatta kontroll av hur verksamheterna fullgör sin skyldighet att bedriva egenkontroll. Sedan den 1 mars 2025 har IVO ett förtydligat uppdrag att förebygga och motverka brottslighet inom sitt verksamhetsområde.⁴

2.1 Kommunerna har det yttersta ansvaret för äldreomsorgen

En kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område och har det yttersta ansvaret för att enskilda får de insatser som de behöver. Kommunens ansvar inskränker inte det ansvar som andra huvudmän har.⁵

En kommun får ingå avtal med ett privaträttsligt organ eller en fysisk person om att utföra kommunens uppgifter inom socialtjänsten. Uppgifter som innefattar myndighetsutövning får dock inte överlämnas.⁶ När skötseln av en kommunal angelägenhet har lämnats över till en privat utförare, ska kommunen kontrollera och följa upp verksamheten.⁷

Socialnämnden bör underlätta för enskilda att bo hemma och att ha kontakt med andra genom hemtjänst, dagverksamheter eller liknande insatser. Socialnämnden ska arbeta för att äldre personer får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Socialnämnden ska vidare arbeta för att äldre får goda bostäder. Äldre som behöver det ska ges insatser i hemmet och tillgång till andra lättåtkomliga tjänster. Kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för äldre som behöver omvårdnad och särskilt stöd. Kommunen får även inrätta särskilda boendeformer för äldre som främst

4. 1 – 2 a §§ förordningen (2013:176) med instruktion för Inspektionen för vård och omsorg.

5. 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400), SoL.

6. 4 kap. 3 § SoL.

7. 10 kap. 8 § kommunallagen (2017:725).

behöver insatser i boendet och andra lättåtkomliga tjänster och som därutöver har behov av att bryta oönskad isolering.⁸

Privata utförare måste ha tillstånd av IVO för att få bedriva verksamhet i form av särskilda boendeformer för äldre, hem för viss annan heldygnsvård, hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet samt hemtjänst. Kommuner och regioner omfattas inte av tillståndsplikt, men ska anmäla sådan verksamhet till IVO.⁹

2.2 Äldreomsorgen ska vara av god kvalitet

Verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet och bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Socialnämnden ska systematiskt och fortlöpande följa upp, utveckla och säkra kvaliteten i verksamheten.¹⁰ Den som bedriver socialtjänst ska utveckla och säkra kvaliteten med stöd av ett ledningssystem. Det innefattar bland annat processer och rutiner, samverkan och ett systematiskt förbättringsarbete genom riskanalys, egenkontroll och utredning av avvikelser.¹¹

Socialnämnden ansvarar för att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden inom socialtjänsten. Enligt de så kallade lex Sarah-bestämmelserna ska den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten rapportera ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande inom verksamheten. Privata utförare ska informera socialnämnden om de rapporter som har tagits emot i verksamheten.

Den som bedriver verksamheten ansvarar för att genast dokumentera och utreda samt avhjälpa eller undanröja ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande. Om det rör sig om ett allvarligt missförhållande eller en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande ska det snarast anmälas till IVO.¹² IVO tar del av anmälan med tillhörande utredning och tar ställning till om den som bedriver verksamheten har fullgjort sina skyldigheter enligt lex Sarah. Anmälningar enligt lex Sarah utgör också underlag i myndighetens riskanalyser.

Sedan den 1 mars 2026 får kommuner och andra verksamhetsutövare begära att den som erbjuds anställning för att utföra insatser i hemmet åt äldre personer uppvisar utdrag ut Polismyndighetens belastnings- och misstankeregister. Detsamma gäller vid tilldelning av en sådan uppgift inom ramen för en pågående anställning, ett uppdrag eller en praktiktjänstgöring.¹³

---

8. 8 kap. 1–4 §§ SoL.

9. 26 kap. 1–2 §§ SoL.

10. 5 kap. 1–2 §§ SoL.

11. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

12. 27 kap. 1–6 §§ SoL.

13. 1 § lagen (2026:43) om registerkontroll vid arbete i hemmet åt äldre personer eller vuxna personer med funktionsnedsättning.

3. Plan för att genomföra uppdraget

IVO PLANERAR ATT GENOMFÖRA TILLSYN i flera steg inom uppdraget. I ett första steg genomför myndigheten tillsyn av landets samtliga kommuner. I nästa steg genomför IVO fördjupad tillsyn av ett urval av kommuner där myndigheten bedömer att det finns en förhöjd risk för brister i det systematiska kvalitetsarbetet och följsamheten till de så kallade lex Sarah-bestämmelserna. Därutöver kan IVO komma att genomföra ytterligare tillsynsinsatser inom uppdraget med utgångspunkt i riskanalyser.

3.1 Tillsynen genomförs med utgångspunkt i riskanalyser

IVO planerar och genomför tillsynen med utgångspunkt i myndighetens riskanalyser. Genom att analysera risker kan myndigheten mer träffsäkert planera tillsynen och prioritera de områden och verksamheter där risken för allvarliga brister är störst. I den inledande tillsynen avser IVO att begära in upplysningar från kommunerna¹⁴ som utgör underlag för en riskanalys tillsammans med data från interna och externa källor. De interna källorna inkluderar anmälningar enligt lex Sarah, andra anmälningar och tips från bland annat brukare och närstående samt iakttagelser från tidigare tillsyn. De externa källorna inkluderar information från andra myndigheter såsom Brottsförebyggande rådet (Brå), Socialstyrelsen och Polismyndigheten. IVO planerar också att inhämta synpunkter och erfarenheter från brukarorganisationer för att stärka brukarperspektivet i riskanalysen. Riskanalysen ligger till grund för planering och genomförande av fortsatt tillsyn inom uppdraget.

3.1.1 Analys av lex Sarah-anmälningar bidrar till myndighetens riskanalys

IVO har ett pågående arbete i ett närliggande regeringsuppdrag att analysera inkomna lex Sarah-anmälningar inom äldreomsorgen.¹⁵ Analysen ska redogöra för verksamhetstyper, vilka risker eller missförhållanden som äldre utsätts för och vilka åtgärder som verksamheterna vidtar. I analysen avser IVO bland annat att kartlägga i vilken mån kommuner och andra huvudmän bedömt att riskerna och missförhållandena innefattat brott eller misstanke om brott. IVO avser även att kartlägga i vilken utsträckning berörda brukare involveras i hur risker och missförhållanden avhjälps. Resultatet av analysen utgör underlag för riskanalys i det nu aktuella uppdraget.

14. Se även 3.2 Inledande tillsyn av landets samtliga kommuner.

15. Regeringen (Socialdepartementet). Regleringsbrev för budgetåret 2026 avseende Inspektionen för vård och omsorg (S2025/02147). Stockholm: Regeringskansliet 2025-12-18.

3.2 Inledande tillsyn av landets samtliga kommuner

I ett första steg planerar IVO att genomföra tillsyn av landets samtliga kommuner för att granska om socialnämnderna fullgör sitt ansvar för att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden. Granskningen omfattar också kommunernas följsamhet till de så kallade lex Sarah-bestämmelserna. Tillsynen genomförs i denna del genom att myndigheten begär in upplysningar från kommunerna,¹⁶ som lämnas till IVO via ett digitalt svarsformulär. Upplysningarna utgör en del av underlaget för beslut i tillsynen. Upplysningarna utgör även underlag för myndighetens riskanalys som ligger till grund för prioritering av riskområden och ett riskbaserat urval av tillsynsobjekt i den fortsatta tillsynen inom uppdraget.

3.3 Fördjupad tillsyn där riskerna är störst

I nästa steg planerar IVO att genomföra fördjupad tillsyn av ett urval av kommuner med utgångspunkt i myndighetens riskanalys. Den fördjupade tillsynen genomförs således i kommuner där IVO bedömer att det finns en förhöjd risk för brister i det systematiska kvalitetsarbetet och följsamheten till de så kallade lex Sarah-bestämmelserna. I denna del avser IVO bland annat att undersöka hur berörda brukare involveras i hur risker och missförhållanden avhjälpas. Tillsynen genomförs genom inspektioner som innefattar intervjuer med företrädare för ansvarig ledning och nämnd i respektive kommun.

IVO kan komma att genomföra ytterligare tillsynsinsatser inom uppdraget med utgångspunkt i vad som framkommer i myndighetens löpande riskanalyser. Ytterligare tillsynsinsatser kan till exempel komma att innefatta även privata utförare inom äldreomsorgen.

3.4 Uppdraget genomförs i samverkan med andra

I genomförandet av uppdraget planerar IVO att inhämta synpunkter och erfarenheter från Brå, Socialstyrelsen, Polismyndigheten och Arbetsmiljöverket.

Brå har ett närliggande regeringsuppdrag att kartlägga brott mot äldre inom äldreomsorgen.¹⁷ Kartläggningen ska bland annat innefatta vilka typer av brott som begås. Brå ska i möjligaste mån även redogöra för faktorer som ökar risken för brott eller som möjliggör brottslighet inom äldreomsorgen, samt om utsattheten uppmärksammas och polisanmäls. Resultatet av Brå:s kartläggning förväntas bidra till IVO:s riskanalyser.

IVO och Socialstyrelsen tecknade i början av 2026 en överenskommelse om utvecklad och stärkt samverkan mellan de båda myndigheterna, för att bidra gemensamt till lärande och utveckling inom vården och omsorgen.¹⁸

16. Enligt 28 kap. 5 § SoL är den som bedriver verksamhet som står under tillsyn enligt SoL skyldig att på IVO:s begäran lämna de upplysningar om verksamheten som myndigheten behöver för sin tillsyn.

17. Regeringen (Socialdepartementet). Uppdrag till Brottsförebyggande rådet att kartlägga brott mot äldre inom äldreomsorgen (S2026/00116). Stockholm: Regeringskansliet 2026-01-20.

18. Överenskommelse om utvecklad och stärkt samverkan, IVO dnr 1.1.1-07786/2026-1.

Socialstyrelsen har ett närliggande regeringsuppdrag att stärka äldre personers trygghet, bland annat genom att utveckla stöd kring socialtjänstens förutsättningar för att lämna vissa uppgifter till brottsbekämpande myndigheter.¹⁹ I ett annat regeringsuppdrag ska Socialstyrelsen utveckla och stödja implementering av kunskapsstöd för att motverka mäns våld mot kvinnor bland äldre.²⁰

Utöver samverkan med andra myndigheter avser IVO att inhämta synpunkter och erfarenheter från berörda brukarorganisationer för att stärka brukarperspektivet i myndighetens riskanalyser, som ligger till grund för planering och genomförande av tillsyn inom uppdraget.

3.5 Kunskap från tillsynen återförs till berörda aktörer

Myndighetens bedömningar och beslut i respektive tillsynsärende återförs till kommuner och andra huvudmän som granskas i tillsynen. IVO planerar därutöver att återföra det samlade resultatet och iakttagelserna från tillsynen till Socialstyrelsen, kommuner, berörda verksamheter och brukarorganisationer. Genom att identifiera och synliggöra riskområden och utvecklingsbehov kan tillsynen bidra till lärande och utveckling inom äldreomsorgen och därigenom bidra till ökad trygghet för äldre.

---

19. Regeringen (Socialdepartementet). Uppdrag till Socialstyrelsen att stärka äldre personers trygghet (S2025/02119). Stockholm: Regeringskansliet 2025-12-11.

20. Regeringen (Socialdepartementet). Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Socialstyrelsen (S2024/02156). Stockholm: Regeringskansliet 2024-12-19.

Referenser

- Inspektionen för vård och omsorg. *Överenskommelse om utvecklad och stärkt samverkan*, dnr 1.1.1-07786/2026-1.
- Prop. 2024/25:65 Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen.
- Regeringen (Socialdepartementet). *Uppdrag till Inspektionen för vård och omsorg att stärka tillsynen inom äldreomsorgen för ökad trygghet för äldre (S2026/00115)*. Stockholm: Regeringskansliet 2026-01-20.
- Regeringen (Socialdepartementet). *Uppdrag till Brottsförebyggande rådet att kartlägga brott mot äldre inom äldreomsorgen (S2026/00116)*. Stockholm: Regeringskansliet 2026-01-20.
- Regeringen (Socialdepartementet). *Regleringsbrev för budgetåret 2026 avseende Inspektionen för vård och omsorg (S2025/02147)*. Stockholm: Regeringskansliet 2025-12-18.
- Regeringen (Socialdepartementet). *Uppdrag till Socialstyrelsen att stärka äldre personers trygghet (S2025/02119)*. Stockholm: Regeringskansliet 2025-12-11.
- Regeringen (Socialdepartementet). *Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Socialstyrelsen (S2024/02156)*. Stockholm: Regeringskansliet 2024-12-19.
- SFS 2009:400 Offentlighets- och sekretesslag.
- SFS 2013:176 Förordning med instruktion för Inspektionen för vård och omsorg.
- SFS 2017:725 Kommunallag.
- SFS 2025:400 Socialtjänstlag.
- SFS 2026:43 Lag om registerkontroll vid arbete i hemmet åt äldre personer eller vuxna personer med funktionsnedsättning.
- Socialstyrelsen. (2025). *Vård och omsorg för äldre – Lägesrapport 2025*. Socialstyrelsen 2025-3-9487.
- Socialstyrelsen. (2026). *Personalen i äldreomsorgen 2026 – Lägesbild med statistik*. Socialstyrelsen 2026-3-10119.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

Citera gärna ur IVO:s publikationer, men ange alltid källa. Kom ihåg att bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

Artikelnr: IVO 2026-24

Utgiven april 2026

Diarienummer: 1.1.1- 05200/2026

Författare: Planeringsenheten

www.ivo.se